

S A Y I 10 • 2 0 0 3

İslâm
Araştırmaları
Dergisi

TURKISH JOURNAL OF ISLAMIC STUDIES

TÜRKİYE DİYANET VAKFI
İSLÂM ARAŞTIRMALARI MERKEZİ

tasvir ve kıssa metotları aynı anda kullanılabilir. Yazar metotlardan önce metotların dayandığı “bütünlük, muhataba görelilik, süreklilik, tedricilik, hürriyet, düşünme ve düşündürme” ilkelerini tanıtmaktadır. Yazar, tebliğ ilkelerini açıkladıktan sonra Kur'an'ın tebliğ metotlarına geçer. Kur'an metodik zenginliğe sahip bir kitaptır. Bir sûrede birden fazla metot kullanıldığı gibi, bir ayetin başında ve sonunda ayrı ayrı metotlar kullanılabilir (s. 169).

Yazar'a göre Kur'an'ın tebliğ metotları şunlardır. 1. Öncelik metodu: Kur'an, tebliğde muhatap ve konu bakımından önceliğe dikkat etmiştir. 2. Ortak noktayı tespit: Kur'an, tebliğ yapılan insanlarla ortak noktayı bulmaya çalışır. 3. Kıssa metodu: Kur'an, fikirlerin anlaşılır olması, zihne iyice yerleşmesi ve kalıcı olması için kıssa metoduna başvurur. 4. Tekrar metodu. 5. Benimsetme ve soğutma (tergib ve terhib) metodu: Benimsetme; muhatapı tebliği kabule teşvik etme, soğutma ise mesajı reddetmekten alıkoyma veya mesajın zıddını kabul etmekten ve benimsememekten vazgeçirmeye çalışmadır. 6. Gözlem metodu: Kur'an, düşünmeye ve ibret almaya sevk etmek için gözlem metodunu kullanır. 7. Temsil (örneklendirme) metodu: Kur'an, soyut fikirleri somutlaştırarak hafızada kalıcı bir etki bırakmak için temsil metodunu kullanır. 8. Soru cevap yöntemi: Kur'an'da tebliğ ve eğitim amacıyla kullanıldığı belirtilen ilk ilâhî metottur. 9. Tartışma metodu: Kur'an tartışma metodunu kullanır; fakat tartışmanın bilgi temeli üzerine olmasını ister. 10. Mukayese metodu: Kur'an Allah'ın özelliklerini ve insanların edindikleri tanrıların özelliklerini de verir. İnsanın düşünmesini ve hakikatin farkına varmasını ister.

Yazar belirlediği metotları, Kur'an'dan bol bol örnekler vererek açıklar. Bu haliyle kitabın nitelikli bir çalışma olduğunu söylemek mümkündür.

Ali Ayten

Culture and Memory in Medieval Islam: Essays in Honour of Wilferd Madelung, ed. Farhad Daftary, Josef W. Meri.

London/New York: I. B. Tauris Publishers in association with The Institute of Ismaili Studies, 2003. xvi + 464 sayfa.

Adını *İslâm Ortaçağında Kültür ve Hafıza* olarak tercüme edebileceğim bu çalışma, İslâm ve mezhepler tarihçisi tanınmış Alman oryantalist Prof. Wilferd Madelung için hazırlanan bir armağan kitabıdır. Madelung, Oxford Üniversitesi'nden emekli olduktan sonra Londra'daki İsmailî Araştırmaları Enstitüsü'nde 1999 yılından itibaren “senior” araştırmacı unvanıyla ilmi

çalışmalarını sürdürmektedir. Armağanın editörlüğünü, adı geçen enstitünün müdürü F. Daftary ile yine enstitü üyelerinden J.W. Meri üstlenmişler. Prof. Madelung'un modern İsmailîlik araştırmalarının birkaç öncüsünden biri olduğu hatırlandığında, böyle geniş hacimli bir kitabın oluşmasının ağır maddi ve manevi yükünün enstitü tarafından üstlenilmesi isabetli bir karar olmuştur. Böylelikle bir minnet borcunun küçük bir karşılığı, tüm bilim tutkunları adına bu büyük bilgene, aynı zamanda öğrencileri olan Daftary ve Meri'nin öncülüğünde, yine öğrencileri ve çalışma arkadaşlarının katkılarıyla enstitü tarafından ödenmiş olmaktadır.

Batı akademi dünyasında 1980'lerden sonra armağan kitapları için beliren eğilim, seçilmiş bir konu etrafında makalelerin derlenmesi yönündedir. Madelung'a armağan da bu eğilime göre şekillenmiş, ortaya çıkan eser böylece gelişigüzel toplanmış bir makaleler seçkisi olmanın ötesine geçerek önemli bir akademik konunun başvuru eseri haline gelivermiştir. Eserin giriş bölümünde Meri, "kültür ve hafıza"nın niçin kitaba konu seçildiğini açıklamaktadır. Giriş bölümünün devamında Daftary, Prof. Madelung'un özgeçmişini vermekte ve kırk seneyi aşkın akademik hayatının ürünleri olan 1959-2002 yılları arasında yayımladığı 375 çalışmanın (15 kadar kitap, 60 makale, 130 ansiklopedi maddesi ve 160'dan fazla kitap tanıtımının) detaylı bir listesini okuyucuya sunmaktadır. 32 sayfa tutan bu listeye göz gezdiren bir akademisyen, Daftary'nin şu tespitine mutlaka katılacaktır: "İslâmiyât çalışmaları dahilindeki bu denli farklı alanlara araştırmalarıyla Madelung kadar çok katkıda bulunmuş çağdaş bir İslâmiyâtçının neredeyse bulunmadığını söylemek kesinlikle bir abartı olmaz" (s. 7).

Kitaptaki on yedi makale üç ayrı bölüm içinde derlenmiştir. Birinci bölüm "Bilginin Nakli", ikinci bölüm "Hatırlatma, Anımsama ve Unutma", üçüncü bölüm ise "Hükümdarları, Saltanatları ve Fetihleri Anma" başlıklarını taşımaktadır. Makaleleriyle armağana katkıda bulunan araştırmacılar, Meri'nin kendi ifadesiyle, "Çeşitli tarihî, hukukî, edebî ve mimarî konular ile bağlantılı hafıza, hatırlatma ve anma temaları üzerindeki incelemelerini sunmaktadır. Makale yazarları diğer konular yanında, hatırlama araçları olarak fihrist ve haritaları, bilginin ve geleneğin ortaçağdan yakın-modern zamanlara kadarki nakil usullerini, ortaçağın hukuk ve devlet idaresi kuramlarına yaklaşım biçimlerini, şahsiyetleri, medeniyetleri ve saltanatları tarih ve edebiyat metinleri içinde ya da paralar ve anıtlar üzerinde hatırlatıp yad etme şekillerini araştırmaktadır" (s. 4).

Birinci bölüm George Makdisi'nin "Üniversiteler: Geçmiş ve Bugün" başlıklı makalesiyle başlamaktadır. Makdisi'nin bu yazıdaki amacı, üniversitenin kurumsal tarihini inceleyen H. Rishdall (1895), C.H. Haskins (1923) ve A.B. Cobban'ın (1975) ihmal ettikleri "Örta Çağ İslâm yüksek öğretim kurumlarının ilk Batı üniversitelerinin kuruluş, yapılanma ve gelişimlerine yapmış oldukları katkıları" ortaya koymaktır. Profesyonel üniversitenin iki esasını, organize olmuş yüksek ilim birlikleri (guilds) ve profesyonel öğretim lisansı (doctorate) olarak belirleyen Makdisi (s. 46), Batı üniversitelerinin bu esasları İslâm ilim geleneğinden aldıklarını ileri sürmektedir. Bu katkıları makalesinde enine boyuna tartışan Makdisi, yine de, "üniversite" kurumunun ortaçağ Batı Hıristiyanlığı'nın bir ürünü olduğunu peşinen kabul eder (s. 43). Bu ön-kabul, birçok İslâm medeniyeti tarihçisine itiraza fazlaca açık bir yargı olarak görülebilir.

Bölümün ikinci makalesi, Sabine Schmidtke'nin "Abdullah b. Sâlih es-Semâhîci'nin Nâsir el-Cârûdî el-Katîfi'ye Verdiği İcâzet: Bahreyn İsnââşerî-Şîî İlim Geleneği İçin Bir Kaynak" başlıklı incelemesidir. Belli bir eserin naklinde ziyade, bir ilim geleneğinin tüm kaynaklarının nakline icâzet veren (text-independent ijâza) 18. yüzyıla ait kitap hacmindeki bir vesika üzerinden Schmidtke, Bahreyn Ahbârî ilim geleneğinin çok bilinmeyen isim ve eserlerine ulaşmaktadır. Yazarın vardığı önemli sonuçlardan birisi, bu tür icâzetnamelerin muhtevassından ve özellikle bunların senetlerinden yola çıkarak tarih inşasının bilimsel olmadığını söyleyen R. Gleave'nin tezinin geçersizliği (s. 77). İcâzet verilen kitaplar arasında Mu'tezilî-Hanefî âlim Zemahşerî'nin *el-Keşşâf*'ının "Sünnî tefsir" olarak belirtilmesi (s. 73), yazarın hatalı bir nitelemesi olarak görünmektedir.

Martin J. McDermott'un "Ebü'l-Hüseyn el-Basrî'nin Allah'ın İrâdesi Hakkındaki Görüşleri" başlıklı kısa makalesi, meşhur Mu'tezilî âlim el-Basrî'nin "irâdetullâh" konusundaki muğlak ve çelişkili görünen görüşlerinin anlaşılmasını hedeflemektedir. McDermott bu hedefini, el-Basrî'nin öğrencilerinden İbnü'l-Melâhimî'nin (ö. 536/1141) ve Sedüddîn Mahmûd el-Himmasî er-Râzî'nin (ö. 600/1204'ten sonra) eserlerine başvurarak gerçekleştirmeyi denemektedir. El-Basrî'nin düşüncesine bu yolla "yeniden girme" teşebbüsü, makale konusunu armağan kitabının bu bölümüyle uyumlu kılmaktadır.

"Kum ve Batı Arasında: Küleynî ve Kâtib en-Nu'mânî'ye Göre Gaybet" başlıklı makale, Andrew J. Newman tarafından kaleme alınmıştır. Newman, *The Formative Period of Twelver Shî'ism* (2000) adlı kitabında işlediği, "Kumlu ve Bağdatlı Şia'nın, farklı görüşlerini dillendirmek için hadisleri bir

araç olarak kullandıkları” tezini, bu defa, Şii gaybet doktrini açısından iki hadis kitabındaki rivayetleri incelemeye alarak işlemektedir. Küleynî, Kum kökenli hadisleri; Nu’mânî ise daha çok Bağdat kökenli hadisleri toplamıştır. Newman, bu hadislerin senet tahkikini yapmakta ve râvîlerin büyük çoğunluğunun muahhar “ricâl” âlimleri tarafından cerh edildiğini ortaya koymaktadır. Daha sonra metin incelemesine geçerek, gaybetin adedi ve süresi, sefirlerin durumu ve sayısı gibi konulardaki iki eserin rivayetleri arasındaki farklılıkları tespit etmektedir. Araştırmadan çıkan önemli bir sonuç, Kum kaynaklı hadislerde beliren doktrin Bağdat kökenli hadislerle geliştirildiği, doktrin son geldiği noktaya uygun düşmeyen Kum kökenli hadislerin ise Bağdatlılarca ihmal edildiği şeklindedir (s. 106). Senet tahkikinde geçen onlarca râvî ismi doğru okunmakla birlikte, Yunus’un niçin Yûnis (s. 97, 99), İbn Hilâl’in de neye göre İbnü’l-Hillâl (s. 95, 98) şeklinde okunduğu anlaşılamamıştır.

Bir sonraki araştırma, Emilie Savage-Smith’in “Hafıza ve Haritalar” başlıklı makalesidir. Yazar, İstahrî, İbn Havkal ve Mukaddesî’nin mensup olduğu Belh coğrafya ekolünün harita tekniğini incelemektedir. Daha çok şematik formatta olan bu haritaların fiziksel ve matematiksel realiteye uymaması, haritacılarıdaki bilgi ya da beceri noksanlığını göstermez. Çünkü yazara göre bu haritalar, yolculuğa çıkanlara seyahat rotasını “hatırlatmak” için tasarlanmıştır (s. 110, 117). Bugünün meşhur şematik Londra Metrosu haritası ne kadar kullanışlı ve yararlıysa bu çeşit haritalar da o dönemde o denli faydalıydılar (s. 120-121). Ayrıca Savage-Smith bu haritalarla aynı dönemde Avrupa’da yapılmış haritaların bir mukayesesini yapmaktadır.

Birinci bölümün son makalesi, “Ebû Hayyân et-Tevhîdî: Şîî Yüzyılda Sünnî Bir Ses” başlığını taşımaktadır. Yazar Wadâd al-Qâdî, ünlü edebiyatçı ve filozof Ebû Hayyân’ın pek bilinmeyen bir yönünü, Şîa muhalifliğini kendi eserlerine başvurarak ortaya çıkarmaktadır. Sakîfe toplantısı, Hz. Osman’ın katli, Sıffin Savaşı gibi tarihî olaylar; imamların günahsızlığı, sahabeye sövgü, bedâ, takiyye gibi siyasi ve teolojik konular hakkındaki görüşleri Ebû Hayyân’ın amansız bir Şîa muhalifi olduğunu göstermektedir. Hatta bu tutum yer yer geleneksel Sünnî muhalefet dozunu da aşacak boyuta ulaşmaktadır. Al-Qâdî, bu durumun, onun mutaassıp bir Sünnî olmasından ve Şîî Büveyhîlerin zamanında ve onların etkin olduğu coğrafyada yaşamasından kaynaklandığını düşünmektedir (s. 130). Ebû Hayyân’ın beş farklı Büveyhî vezirin yanında çalıştığı, Büveyhî sarayına ısrarla yaklaşmak istediği, fakat çoğu defa dışlandırdığı bilinmektedir. Dengeli bir düşünce ve davranış yapısına da sahip olmayan Ebû Hayyân’ın söz konusu fikirlerinin oluşmasında, acaba Büveyhîlerle

kötü giden ilişkilerinin bir rolü yok mudur? Önemli gördüğümüz bu sorunun cevabını, makalede bulamıyoruz.

“Hatırlatma, Anımsama ve Unutma” konulu ikinci bölümün ilk makalesi, Elton L. Daniel’in “Bel’amî’nin İlk Dönem İslâm Tarihi ile İlgili Nakilleri” başlıklı çalışmasıdır. Taberî’nin *Târih*’inin Sâ mânî vezir Ebû Ali el-Bel’amî tarafından yapılmış meşhur Farsça tercümesini kitabın Arapça orijinaliyle karşılaştıran Daniel, birçok eksik ve fazlalık tespit etmiştir. Makalede bu farklılıkların Bel’amî’nin bir tasarrufu mu veya kullanmış olduğu Taberî nüshasının bugün bilinen nüshalardan içerik olarak farklılığından mı kaynaklandığı tartışılmaktadır. Yazar, tespitlerinden yola çıkarak Bel’amî’nin tarihçilik zihniyeti üzerinde analizler de yapmaktadır. Bu tercümenin Bel’amî’nin oluşturduğu bir heyet tarafından yapılmış olabileceği ihtimalinden (bkz. T. Yazıcı, “Bel’amî”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, c. V, s. 390) makalede söz edilmemesi ise araştırmadaki önemli bir eksikliklerdir.

“Bunu Tekrar Söyle ve Beni Kölen Yap: İnsanın Allah’a Aşkınını Yedinci Alâmeti Hakkında Deylemî’nin Görüşleri Üzerine” başlıklı makalede Joseph Norment Bell, mutasavvıf Ali b. Muhammed ed-Deylemî’nin (ö.371/982) bazı fikirlerinden hareketle İslâm tasavvufundaki “ilâhî aşk safhaları” hakkında analizler yapmaktadır. Peygamberler gibi gerçek Allah âşıkları sevgilileriyle sürekli “beraber” olduklarından ilâhî zevki artık hissedemez duruma gelirler. Bu zevkin geri gelmesi için bu “birlikteliğin” güçlü bir uyarıcı ile bozularak “iftirâk” haline geçilmesi ve bu ayrılık halinde sevgilinin zikir yoluyla hatırlanması gerekecektir (s. 193). Yazar, bu iddianın tasavvufî gelenekte nasıl dillendirildiğini çeşitli rivayetler ışığında açıklamaktadır.

Julia Bray, “Listeler ve Hafıza: İbn Kuteybe ve Muhammed b. Habîb” başlıklı makalesinde, ilk dönem İslâm tarihinin önemli kaynaklarından *el-Me’ârif* ile *el-Muhabber*’in giriş kısımlarında yer alan “yaratılıştan itibaren dünya tarihi” hakkındaki listelerin mukayeselerini yapmaktadır. Listeleme tekniğiyle okuyucularına aynı tür bilgiyi sunmayı amaçlayan İbn Kuteybe ile İbn Habîb, Bray’a göre, “bilgi ve hafıza ilişkisi” bağlamında farklı hedeflere ulaşmışlardır.

David J. Wasserstein’in çalışması, “İbn Tûmert’in Hayat Hikâyesinde Bir Yunus Peygamber Teması” başlığını taşımaktadır. Mağribli Mehdi İbn Tûmert’in biyografisini veren, başta İbnü’l-Kattân olmak üzere, birçok kaynak, onun çıktığı Doğu seyahatinden ülkesine dönerken bindiği gemiden atılma hikâyesini anlatmaktadır. Wasserstein’in vardığı sonuç, bu hikâyenin Tevrat ve Kur’an’daki Yunus kıssasından mülhem apokrif bir rivayet olduğu, Akdeniz ve Ortadoğu’nun folklorik geleneğinden motifler taşıdığı şeklindedir (s. 245-246).

Ayrıca rivayetteki namaza devam ve içki yasağı gibi vurgular, yazara göre, Muvahhid doktrinini yansıtan çarpıcı unsurlardır ki bu da rivayetin, Muvahhidlerce kurucularının onuruna sonraki dönemlerde tedavüle sokulduğu kanısını güçlendirmektedir.

“Şehitler Bahçesi: Kâşifi'nin, Tımurlular'ın Geç Dönemi Herat'ında Şifî Şehitlik Hikâyelerini Farsçalaştırması” başlıklı makalede Abbas Amanat, öncelikle Hüseyin Vâiz Kâşifi'nin (ö. 910/1504) *Ravzatü's-ş-şühedâ* kitabının yazıldığı dönemdeki siyasi durumu tespit etmekte ve bunun kitabın yazılmasını nasıl motive ettiğini açıklamaya çalışmaktadır (s. 256, 268). Kitap, Ali Şîr Nevâî'nin ölümüyle birlikte Sünnîlik coşkusu kaybeden Tımurlular'ın, Sünnî Özbeklerin tehdidiyle karşı karşıya kaldığı bir tarihte yazılmıştır. Aynı tarihlerde Herat'ın batısında Şah İsmail, Şîlik ideolojisi zemininde kitleleri etrafına toplayarak siyasi egemenlik kurma gayreti içindedir. Kitabın içeriğinin ve kaynaklarının da tanıtımını yapan Amanat, bu araştırmasıyla, siyasi ve sosyal atmosferin kitapların yazımını nasıl etkilediği konusu üzerinde başarılı bir denemeye imza atmıştır.

Michael L. Bates, makalesine “Horasanlı Devrimciler ve Mehdi'nin Unvanı” başlığını vermiştir. “Hükümdarları, Saltanatları ve Fetihleri Anma” konulu üçüncü bölümün açılış makalesi olan bu çalışma, nümizmatik bulguların, yazılı kaynaklarla birlikte kullanılmasıyla, tarihin doğru okunmasına çok önemli katkılarda bulunabileceğini ortaya koyan akademik düzeyi fevkalâde yüksek değerli bir araştırmadır. Makalenin vardığı en önemli sonuç, ikinci ve üçüncü Abbâsî halifelerinin Mansûr ve Mehdi unvanlarını resmen kullanmalarının, Nefsüzzekiyye ve kardeşinin isyanlarının bastırılmasından sonra gerçekleştiği şeklindedir. Ayrıca Bates, mesianik beklentileri yüksek Abbâsî yanlısı Horasanlı devrimcilerin bu tarihten daha önce, asıl ismi Muhammed b. Abdullah olan Mehdi'yi “beklenen Mehdi” olarak nitelediklerini nümizmatik veriler ışığında ileri sürmektedir (s. 296-298).

Tarihî buluntu paraların kaynak olarak kullanıldığı diğer bir makale, Luke Treadwell'in “Şâhânşâh ve el-Melikü'l-Müeyyed: Sâmânî ve Büveyhî İran'ında Hakimiyetin Meşruiyeti” başlıklı çalışmasıdır. Yazar, hicrî 335-358 yılları arasında İran'da basılmış olan Sâmânî ve Büveyhî sikkeleri üstündeki “Şâhânşâh ve el-Melikü'l-Müeyyed” benzeri unvanlar ve halife isimleri gibi verileri de kullanarak, sadece İran ve Horasan üzerindeki Sâmânî ve Büveyhî mücadelesine ışık tutmakla kalmamakta, Sâmânîler ve Büveyhîler'in Bağdat Abbâsî halifeleriyle olan siyasi ilişkileri hakkında da orijinal değerlendirmelerde bulunmaktadır.

Bir sonraki makalede İsmail K. Poonawala, Fâtûmî başkadısı Ebû Hanîfe Nu'mân b. Muhammed'in, İmam Muizz'in direktifiyle yazdığı *İftitâhu'd-da've ve ibtidâu'd-devle* isimli meşhur eserinde, İsmailî davetin ilk başlangıcı ve Fâtûmî Devleti'nin kuruluşu hakkında verdiği malumatı araştırma konusu yapmaktadır. Poonawala'nın amacı, bu eserin tarihî analizini veya kaynak kritiğini yapmak değildir. Mezhebin ilk kaynaklarındaki bilgilerin yanı sıra kolektif hafızadaki ilk dönemlere ait rivayetlerin Kâdı Nu'mân tarafından nasıl ustalıkla ele alındığı, bu rivayetlerin Kur'an'dan ve siyerden verilen örneklerle veya kurulan analogilerle süslenerek davet hareketinin nasıl idealleştirildiği bu araştırmanın ana hedefini oluşturmaktadır. Yazara göre Nu'mân, İmam Muizz'in istediği görevi lâyıkuyla yapmış, bir dava hareketini sonraki nesillerin ortak hafızasına en güzel ve çarpıcı biçimde nakletmeyi başarmıştır (s. 353).

“Geçmişin Aşırılmış Sembolleri: Abbâsîler ve Fâtûmîler Arasındaki Rekabette Hatıra Eşya ve Kutsal Emanet Hırsızlığı” adlı makalede Paul W. Walker, araştırma başlığından da anlaşıldığı gibi, iki hasım devletin önemli ve kutsal saydığı birtakım eşyaların hırsızlık yoluyla nasıl el değiştirdiğinin ve bu olayların arkasındaki nedenlerin bir değerlendirmesini yapmaktadır. Hz. Peygamber'in nâşından İmam Sâdık'ın ev eşyasına, Hz. Ali'nin kılıcından Büveyhîler'in gümüş arslanına kadar birçok eşya ya çalınmış ya da çalınmaya teşebbüs edilmiştir. Yazara göre hilâfet veya riyâset statüsünün sembolleri olarak kabul gören bu eşyaların -hırsızlık yoluyla da olsa- diğer tarafa geçmesi, dinî ve siyasî prestijin el değiştirmesi şeklinde algılanmıştır. Özellikle Fâtûmîler, bu tür bir propaganda yöntemini kullanmaya oldukça yatkındılar.

Saïd A. Arjomand'ın “Otorite Kuramları ve Şiîliğin İran'da Bir Mezhepten Milli Bir Dine Dönüşümü” başlıklı makalesinin ana konusu, İsnâaşerî Şiîlik'te Gaybet döneminden Kaçarlar'a uzanan tarihi süreçte dinî ve dünyevî otoritenin âlimlere mi yoksa hükümdarlara mı ait olduğu problemi üzerinde yapılmış tartışmalar ve Şiîlerin muhatabı iktidarlara bağlı olarak oluşan başlıca kuramsal değişikliklerdir. Arjomand, daha çok Safevîler dönemi ulema-devlet ilişkileri üzerinde durmaktadır.

Armağan kitabının Pieter Smoor'a ait son makalesi, “Fâtûmî Halifelerinin Vezirleri Olarak Şâver, Dirgâm, Şîrkûh ve Salâhaddin Hakkında Umâre'nin Manzum Düşünceleri” başlığını taşımaktadır. Fâtûmî devletinin çöküş dönemini yaşayan saray şairi Umâre el-Yemenî'nin (ö.569/1173), makale başlığında adları geçen vezirlere yazmış olduğu şiirleri analiz eden Smoor, şairin bu çalkantılı dönemdeki inanç ve duruşunu ve Salâhaddin Eyyûbî'nin de aralarında

bulunduğu söz konusu vezirlerin ona karşı tutumlarını tespit etmeye çalışmaktadır.

Prof. Madelung onuruna yayımlanan bu kitabın “İslâm Orta Çağında Kültür ve Hafıza” adını taşıdığını görüp önsözünü okuyunca başta kitaba olumlu yaklaşmadığımı itiraf etmeliyim. Uzun akademik hayatında yaptığı araştırmaları İslâm tarihindeki dinî-politik fırkalaşma ve mezhepleşmelere hasreden ve bu konuda günümüz akademi dünyasının birkaç ustasından biri olan Madelung’a böyle bir kitabın “armağan” edilmesini garip bulmuştum. Ancak, kitabın içine girip -başlıklara takılmadan- makaleler arasında gezindikçe endişemin yersiz olduğunu fark ettim. Kitabın içerdiği on yedi makaleden; biri tasavvuf, üçü salt İslâm tarihi ile alakalı dört makaleyi hariç tutarsak, -Makdisi’nin üniversiteler hakkındaki incelemesi de dahil- hepsi, siyasi grup ve mezheplerin rol oynayıp cirit attığı tarih alanlarını konu edinmekte. Anladım ki editörler yanlış yapmamışlar ve Madelung ismi ile beraber anılmaya lâayık kıymetli araştırmaları bir araya toplamayı başarmışlar.

Mehmet Ali Büyükkara

İktisat, Tarih ve Toplum, Sabri Orman.

İstanbul: Küre Yayınları, 2001. xvi + 380 sayfa.

Osmanlı tarihi alanındaki araştırmaların 1980’li yıllardan itibaren hızla artışı, sevindirici bir gelişme olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak sayısal artış, her zaman nitelik artışı anlamına gelmemekte, aksine araştırmaların muhtevası açısından ortalama seviyede bir düşüş gözlenmektedir. Ciddi emek ve düşünce mahsulü eserlerin sayısı, genel temayülün aksine, her geçen gün azalmaktadır. Bu trendin dışında kalabilen ve okuyucularına ufuk, derinlik ve zenginlik kazandıracak alternatif çözümlere dikkat çeken, farklı yaklaşımları bir araya getirerek mecz edebilen eserler nadiren gün yüzüne çıkabilmektedir. İktisattaki “Kötü para, iyi parayı kovar” yaklaşımının ilim dünyasına yansıyan şekliyle muhtevadan yoksun, kalitesiz ve yetersiz çalışmalar ciddi, kaliteli ve seviyeli çalışmaları gölgede bırakmaktadır.

Ancak yine de zaman zaman nitelikli çalışmaların gün yüzüne çıkarak okuyucusuyla buluştuğunu görebiliyoruz. Sabri Orman’ın makalelerinden oluşan ve Küre Yayınları arasında çıkan *İktisat, Tarih ve Toplum* isimli eseri, akademik camiamızda özgün bir çalışma örneği olarak görülmelidir. Eser,